

Framtidens religion.

Af Pekka Ervast.

Framtidens religion skall icke komma till världen som en ny trosform, ett nytt system till de många den redan äger utan fastmer skall hon spira upp som en naturlig planta ur den jordmån, hvilken redan bereds af de gamla religionerna, och växa ut till den förkroppsligade sammanfattningen af allt det högsta och bästa, vår mänsklighet under alla tider tänkt och känt inom det religiösa området.

Denne religion skall icke uppenbara några nya märkvärdiga sanningar, men den skall blotta för vårt öga den eviga och enda uppenbarelse af sanningen själf, som är kvintessensen i all religion. Den måste emellertid i början *träda i härnad mot de gamla trosformerna*. Lifvet har flyktat ur dessa, och då dess ström ånyo väller fram går den icke i de gamla ojämna och utnötta fåror.

Hvad begära vi af religionen? Är det endast tröst i sorgen, stöd i lidandet, mod att vandra mot det stora obekanta: döden? Begära vi endast, att den skall lösa för oss problemet om tillvarons smärta genom att peka hän på den eviga glädjen efter döden? Nej, vi begära icke af religionen att den skall bjuda oss en tro att dö på, men vi begära och fordra, att den skall gifva oss ett ideal att lefva för, ett mål att sträfva till, en förklaring öfver lifvets mening.

Den stora bristen i vår tids religion är den, att den, praktiskt sedt, sjunkit ned till en tröstarinna i tillvarons smärta. Det är en allmän åsikt, att man icke kan veta något om lifvet i sig själf, att, såsom man säger, det praktiska lifvet en gång för alla är sådant det är med sina plikter, sina fröjder och sorger, men att lifvet i sig själf, tillvaron som sådan alltid måste förbli en olöst gåta, en mystär. Och det är religionen som är upphofvet till denna åsikt.

Detta är den stora bristen, ty religionen borde just lära oss, hvad lifvet är. Det är vår berättigade fordran. Religionen själf gifver oss denna rättighet, ja, hennes *raison d'être* ligger i erkännandet af denna rättighet.

Låtom oss undersöka saken. Låtom oss tillse, hvad det är, religionen påstår sig skänka oss, låtom oss granska det, som den i verkligheten skänker oss, och låtom oss slutligen granska vårt religiösa behofs egen natur.

I. Den gamla tron.

Religionen vill och har städse velat förkunna sanningen om människans tillvaro. Det är lifvets gåta, som religionen gör anspråk på att lösa. Det är spörsmålet: hvilket ändamål har vårt lif? huru skola vi lefva det? som hvarje trosform städse gett sig ut för att besvara. Och hvarför skulle religionen finnas till om icke för att upplysa människan om de ting, som hon icke på annan väg kan vinna kunskap om? De högsta problem hafva de vågat sig på, och i segerjubel hafva de tagat ut i världen och tillropat alla bäfvande och längtande själar: detta är problemets lösning!

Så har ock vår kristna kyrkas lära i långa århundraden påstått sig förkunna sanningen om människans tillvaro och hon gör det än i dag. Hvad kan det då vara hos henne, som icke längre tillmötesgår våra fordringar utan gör, att allt flera bland oss småningom växa ut ur den gamla trosformen, för att måhända en dag hela världen skall lämna den, liksom fjärlin, nu ej längre larf, lämnar sin hölje – sedan vingarne vuxit ut?

Religionen, enligt kyrkans lära, består af *tro* – på en treenig gud, däraf den ene personen blifvit människa och genom att afrättas försonat all världens synder – med därjämte lefnadsregler för den yttre vandeln: dopet, nattvarden, vigseln, de tio buden och jordfästningen m. m.

Det första, som faller en granskare i ögonen, är den skarpa skillnad, som uppstått mellan metafysiken och etiken eller mellan *tron och lifvet*. Hvad har Guds treenighet och Kristi försoningsdöd att göra med de tio budorden? Om man än medgäfvde, att dopet, nattvarden o. s. v. stode i något slags samband med tron på Kristus, så är det likväl omöjligt att fatta, hvad denna tro har gemensamt med det hvardagliga lif, angående hvilket några moraliska förhållningsorder gifvas i budorden och dogmatiken.

Just detta, att man vid sidan af tron varit tvungen att uppställa vissa etiska regler för lifvet, visar tydligt, att tron icke varit till fyllest att lösa lifvets gåta.

Den skarpa skillnaden, som gjorts mellan tro och lif, framgår ännu klarare ur ett annat förhållande, som faller granskaren i ögonen och som sammanhänger med denna skillnad. Trons innehåll har blifvit på det noggrannaste utarbetadt, i de minsta detaljer har man bestämt, hvad den kristne skall tro på och hvad han skall underlåta att tro; ja, man har till och med beskrifvit sättet för denna tros tillväxt, hvar den tager sin början och hvar den slutar. Har man nu handlat konsekvent med afseende å lifvet? Vi sågo ju, att lifvet icke omedelbart härflyter ur tron, eftersom man ansett sig tvungen att uppställa en massa speciella bud och stadgar för detsamma, såsom dop, nattvard, konfirmation o. d. Men hvilket *egentligt* innehåll har man då gifvit åt lifvet? — — —

Den kristna läran äger nog, sådan den predikas af kyrkan, äfven ett positivt bud, ett bud, mäktigt att gifva lifvet ett innehåll, nämligen Kristi ord: du skall älska gud öfver allting och din nästa såsom dig själf, men detta bud har icke genomsyrat det kristliga lifvet, det har icke blifvit det enda viktiga för kyrkans religion. Orsaken därtill är ej svår att upptäcka; den ligger uti lärans eget metafysiska innehåll.

Kyrkans tro tager bort allt värde från det närvarande lifvet. Om den predikar kärlek till nästan, så sker det på ett matt, innehållslöst vis, som icke hos åhöraren uppväcker någon djupare föreställning om denna kärleks vikt och betydelse, helt enkelt emedan den enligt denna troslära endast uppträder som ett bihang till tron. Kyrkans tro är icke en tro om detta lifvet, utan en tro på ett kommande. Det närvarande är en jämmerdal, det eviga är den sanna verkligheten. Kärleken här har ingen betydelse i och för sig, den är endast ett af de sekundära villkoren för saligheten. Lifvets mål är att tre tre för att undfå evigt lif. All religiös betydelse glider bort ur det lefvande lifvet, och människan framsläpar det uti liknöjdhet eller kastar sig in i dess vimmel för att döfvas af bullret och oron däri.

Sålunda gäckar oss den gamla tron med alla sina löften. Hon löser icke tillvarons gåta för oss, hon svarar intet på det närvarande ögonblickets trängande behof. Hvad är då religionen?

Forts.

(Lysekils-Kuriren 1904, N:o 18, Onsdagen, den 2 Mars 1904.)

Framtidens religion.

Af Pekka Ervast.

II. Det religiösa behovet.

Ännu tydligare framgår religionens verkliga uppgift ur en undersökning af det religiösa behovets natur. Denna natur fordrar nämligen ovillkorligen en lösning af lifvets gåta.

Hvad är i själfva verket människans förnuft? Det empiriska förståndet är det icke; äfven djuren visa öfverraskande prof på klokhet och sinnesnärvaro. Icke heller är det talförmågan eller den samhälleliga driften eller skönhetssinnet, ty allt detta hafva ock djuren, om ock i lägre grad.

Människans förnuft är något högre än allt detta. Det nöjer sig icke med de yttre fenomenen, med verkningarne blott, det höjer sig upp till orsakernas värld. Förnuftet är icke iakttagaren, det är tänkaren. Förnuftet konstaterar icke, det frågar: Hvarför är det så och så, hvad är orsaken till detta? — se där förnuftets valspråk. Dess väsen är att spörja, att vilja begripa, att begära kunskap.

Huru yppar sig nu detta förnuft i det dagliga lifvet? Först och sist i människans obetvingliga åtrå att fatta och förstå allt, som berör hennes medvetande. Hon plågas af det, som hon icke begriper; hon reser sig upp emot det; hon vill gärna kalla det osant, overkligt. Med hvilken lycklig känsla uttalar hon icke däremot de små orden: „ah, jag förstår!“ Det är sitt förnuft, sin mänsklighet, som hon tillfredsställt.

Förnuftets kraf framträder särskildt i hvad vi kalla den vetenskapliga och den filosofiska driften, d. v. s. människans håg att fatta lagarne för den fenomenella tillvaron. Man iakttagar och samlar material, man klassificerar det iakttagna och söker upptäcka de bakomliggande orsakerna, dem man benämner lagar. Människans filosofiska drift åter är hennes håg att spekulera och tänka icke endast öfver det, hon empiriskt vet, utan ock öfver det, hon icke vet, eller med andra ord att från det kända genom logisk tankeverksamhet leda sig ut till det okända för att dymedels upptäcka och förstå de yttersta lagarne eller den yttersta lagen för allting.

Den djupaste och fullaste uppenbarelsen af det mänskliga förnuftet är dock den, hvarmed vi nu skola sysselsätta oss.

Enligt naturens ordning intager människan liksom hvarje annan varelse en viss ställning i universum. Hon är ett medvetenhetscentrum, bland andra medvetna centra, filosofiskt taladt.

Vetenskapens hopp är, att den en gång skall hafva utforskat allt och därigenom veta allt, filosofiens diktan och traktan är att redan nu på grund af det utforskade och kända bilda sig en uppfattning om det hela, men den erkänner själf, att dess slutledningar ej äro absoluta, ej bära visshetens insegel.

Men med dylika svar kan den spörjande människan icke låta sig nöja. Hon har aktning nog för sig själf att räkna sitt eget jag med bland dem som utgöra mänskligheten och inser icke hvarför hon och alla samtida skola svälta i brist på kunskapens bröd, om än andra en gång skola vinna det helt.

Det är icke endast tanken, som skall tillfredsställas, det är också viljan. Det är icke endast fråga om hvad hon skall tänka om lifvet, utan det är också fråga om hvad hon skall göra däraf.

Detta är nu den religiösa driften hos människan, och den har följaktligen, äfven den, sitt upphof i hennes förnuft.

Kanhända alla icke äro ense om denna uppfattning af det religiösa behovet. Orsaken härtill ligger emellertid icke uti denna uppfattning själf, som utan tvifvel är den riktiga, utan däruti, att hos de flesta människor den s. k. „religiösa känslan“ är fördunklad.

Vi sågo redan på tal om den gamla tron, att religionerna vilja tillmötesgå människans behof af kunskap om lifvet genom att för henne förklara dess mening. Härmed låta de flesta människor nöja sig och skjuta sålunda alla sina förnuftigt religiösa känslor åsido såsom farliga och onyttiga tvifvel. De komma aldrig till medvetande om att deras religiösa behof i själfva verket innebär ett kraf att veta hvad lifvet är, icke att tro på en teori därom, huru sann den än må vara, och de vandra således omkring i ett ständigt halfdunkel, halfsofvande.

De äro jämförelsevis få, hvilka nå full klarhet med afseende å sina egna behof såsom förnuftiga och tänkande väsen. Men för dem, som genom oförskräckt inre arbete vaknat till insikt om sanna

förhållandet, står det fast, att människans religiösa längtan är detsamma som hennes förnuftiga behof att veta, hvad lifvet är och hvad hon har här att göra.

Forts.

(Lysekils-Kuriren 1904, N:o 19, Lördagen, den 5 Mars 1904.)

Framtidens religion.

Af Pekka Ervast.

III. Den nya tron.

När vi nu på grund af det föregående vilja uppdraga en konturteckning af religionen, sådan den tvifvelsutän i en framtid kommer att gestalta sig, kunna vi först anställa följande jämförelse mellan den gamla och den nya tron.

Den gamla tron tillropar människan: du har ej skapat dig själf, du både ser och förstår att du är beroende af en högre makt, gud, du skall därför ständigt vandra i ovisshet och ängslan, om du ej lyssnar till mina ord och tror på hvad jag säger dig. Men tror du så vinner du frid.

Den gamla tron inser och erkänner människans medfödda religiösa behof, men i stället för att klargöra för henne, hvare det består, insöfver den henne i okunnighetens dvallika lugn.

En undersökning af den religiösa driftens natur har emellertid visat oss, att allt slags nedtystande af dess kraf är både orätt och människan ovärdigt, i det att ett sådant förfarande förkrymper människans själfva mänsklighet; den visar oss, att den religiösa längtan, långt ifrån att begära en tro, begär kunskapen om lifvet, ity att den liksom alla människans andliga drifter har sitt ursprung i hennes högre förnuft, hvars väsen är *att vilja veta*.

Den nya tron manar därför: träd ut ur dunklet i dagens ljus, människa, och igenkänn ditt eget sanna väsen! Du är en förnuftig varelse, och som sådan är ditt djupaste behof att förstå dig själf, ditt lif, ditt förhållande till allt det, som icke är du, det må då kallas gud, värld eller hvad som helst. Ödet binder dig icke vid okunnigheten. Skall du då varda andras slaf, du som är född konungason genom ditt gudaborna förnuft? Nej, statt upp och tag vara på din förstfödsloft!

Detta är den första dogm, som skall predikas af framtidens religion, den första trosartikel, som af alla dess anhängare måste godkännas. Att inse, att människan såsom ett förnuftigt väsen icke kan lefva utan sanningens kunskap, är det första steg, lärjungen måste taga på den nya trons väg.

Människan ser, hvad hon behöfver, och förenar sin vilja med behöfvet. Följden blifver, att hon söker uppnå sin viljas mål. Hon spörjer: i hvilket förhållande står jag då såsom ett förnuftigt väsen till allt det, som icke är jag själf? Och då söker hon sanningens kunskap. Sökandet är den nya religionens väsen; finnandet är dess mål, dess sälla lön.

Att söka sanningen är i sig själf både tro och lif, ty det är en ständig förtröstan på förnuftets gudomliga kraft och en ständig rörelse i riktning mot målet. Någon slags moral för lifvet behöfves ej, ty sökandet själf är den moraliska akten. Och *det* är en moral, som vår tid alls icke känner till.

När är en handling oförnuftig? När man icke känner dess orsak, motivet. Man bör därför ej låta leda sig af motiv, hvilkas orsak, d. ä. förnuftighet, han ej känner, han bör ej blindt följa sina kroppsliga lidelser och begär, utan tygla allt med kraften af sitt förnuft. Skulle han falla offer för dem, så må man erkänna sitt fall och ej därpå låta sig förvillas i sitt sanningssökande. Den nya tron är en etisk kamp från början till slut, dock icke en högljudd och förtviflad, utan en glad och segerrik kamp i det tysta.

Vår tids kyrkliga religionslärare förkunna kärleken till nästan såsom ett gudomligt påbud, men som de hvarken för sig själfva eller andra våga klargöra dess förnuftighet, än mindre utdraga dess konsekvenser, förlora de sig i mer eller mindre känslolösa utgjutelser och förmaningar. Världen hyllar håller icke i sitt lif människokärlekens principer.

Helt annat blir förhållandet i den nya trons tidevarf. Då säger människans erfarenhet henne genast, att hon icke är ensam i lifvet, icke ensam om dess plikter, och hennes förnuft tillägger, att om hennes uppgift är att vandra sanningens väg, så är det ock alla hennes medmänniskors, att om hennes rättighet är att söka kunskapen om lifvet, så tillhör samma rättighet äfven hennes bröder.

Följden är, att dessa likformiga rättigheter icke få råka i kollision med hvarandra. Jag får icke ställa mitt sociala lif så, att jag därigenom hindrar andra i sökandet efter sanningen. *Den sociala frågan måste med andra ord lösas i socialistisk riktning* på det att alla samhällets medlemmar må beredas tillfälle att fullfölja den andliga lifsuppgiften i mån af sina krafter och sin förmåga.

Icke heller får jag i mitt enskilda lif handla så, att jag därigenom lägger hinder i vägen för andras utveckling. Att bereda lidande åt min nästa bör jag afhålla mig ifrån; ty lidandet drager uppmärksamheten från arbetet och kvarhåller densamma vid den lidandes egen person. Däremot att sprida frid omkring mig, trösta och hjälpa min nästa, det är naturliga yttringar af min människokärlek som har sin rot i det förnuftiga pliktmedvetandet.

Sådan är den nya religionens andra trosartikel. Människans *lif* är icke en sak, som kan skiljas från *tron* och gå sida vid sida med den, ja, de böra ej ens blott öfverensstämma med hvarandra: de böra vara ett och detsamma.

Slutligen skall den tredje och sista trosartikeln afgöra frågan om kunskapen själf. Den första visar utgångspunkten, den andra beskriver vägen, den tredje låter oss skönja slutmålet. Människans förnuft kan nämligen a priori bestämma arten af den lifskunskap, som ensam förmår frälsa henne från okunnighetens mörker; och det säger, att denna kunskap icke får göra någon åtskillnad mellan sitt innehåll och sitt uttryck. Redan under sökandet efter sanningen äro *tron* och *lifvet* ett, huru skulle, efter finnandet, vetandet och *lifvet* vara två ting?

Hvar människa äger *lifvet* själf, hvar människa är en uppenbarelse af *lifvet*. Icke i *lifvet* uton sig utan i *lifvet* inom sig skall hon söka kunskapen om *lifvet*. Från den dag hon funnit den är hon ett förkroppsligande af sanningen, befriad från okunnighetens fjättrar, ett villigt och medvetet verktyg i den stora lagens, värkdsviljans hand – hon är den fria, härliga öfvermänniskan, med makt och rättighet att säga: jag har öfvervunnit världen – jag är sanningen. Den fullkomnade människan är hon, världsprocessens förverkligade ideal, årtusendenas lefvandeblifna dröm.

Huru väsentligt olik vår närvarande lära skall icke framtidens religion gestalta sig! Intet färdigt trossystem kommer där att bjudas den längtande själen, endast en vink skall man gifva, huru denna själ må lära känna sig själf, en uppmaning åt henne att, litande på sina egna gudomliga krafter, störta sig ut i det obekanta för att där vid ljuset af sitt eget förnuft finna den frid och den sanning hon söker.

(*Lysekils-Kuriren* 1904, N:o 20, Onsdagen, den 9 Mars 1904.)